

Kennis van het Koninkrijk

Geloofsopvoeding in zaakpedagogisch perspectief

*J.M. Praamsma
Utrecht 1998*

Geloofsopvoeding is geen eenvoudige zaak in onze tijd. Veel opvoeders komen in verlegenheid als ze ontdekken dat de taal van bijbel en kerk zo anders is dan de taal van de kinderen van deze tijd. Kinderen zijn mondig en kritisch en slikken lang niet meer alles voor zoete koek. Het wordt dan zo moeilijk het geloof zoals wij dat beleven voor hen onder woorden te brengen. Kan dat nog wel, geloofsopvoeding in een moderne tijd?

Op 4 juni van dit jaar mocht ik aan de Universiteit Utrecht mijn proefschrift 'Nieuwe Wereldburgers' verdedigen. Eén van de stellingen bij het verdedigde proefschrift luidde: "De triadische pedagogiek van Imelman biedt een geschikt kader voor een christelijke geloofsopvoeding". Van verschillende kanten is mij gevraagd die stelling nog eens toe te lichten. Ik wil graag op deze plaats aan dat verzoek voldoen.

Geloof in de pedagogiek

Ook binnen de hedendaagse pedagogiek is het niet eenvoudig om 'geloof' of 'geloofsopvoeding' ter sprake te brengen. In het pedagogisch-wetenschappelijk klimaat staan kritisch leren denken en persoonlijke autonomie centraal en die verdragen zich nu eenmaal slecht met zaken die verband houden met 'geloven'. Eén van de pedagogen die 'redelijkheid' hoog in het vaandel voert is de Utrechtse pedagoog Imelman. Volgens zijn zaakpedagogische opvoedingsconceptie moet opvoeding kinderen voorbereiden op een volwassenheid waarin ze geleerd hebben zelf verantwoordelijkheid te nemen voor hun doen en laten. Ze mogen zich niet langer verschuilen achter wat vader of moeder, juf of meester, dominee of pastoor ervan vinden.

Wat kinderen volgens Imelman nodig hebben om zich een oordeel te kunnen vormen is kennis van zaken. Ze moeten in de eerste plaats kennis verwerven, een brede algemene vorming, zodat ze weten waar ze over praten en Ieren hun oordelen en keuzes met de kracht van inhoudelijke argumenten te verdedigen. Enig beroep op een geloof van ‘dat vind ik nu eenmaal’ of ‘dat vindt hij nu eenmaal’ doet afbreuk aan de beoogde zelfstandigheid en verantwoordelijkheid en is dan ook uit den boze. Voor geloofsopvoeding blijft zo op het eerste gezicht weinig ruimte over. Alhoewel ...

Triadische pedagogiek

Imelman noemt zijn pedagogiek een triadische pedagogiek. Opvoeding beperkt zich niet tot dat wat zich afspeelt tussen opvoeder en kind, waarbij de opvoeder zijn manier van leven (en geloven) voorleeft aan zijn kinderen. Een dergelijke opvoeding zou je diadisch, tweepolig, kunnen noemen. Volgens Imelman moet er een derde aspect in het geding worden gebracht: de werkelijkheid waarin de opvoeder het kind moet leren leven. Imelman noemt dat de ‘zaak’ waar het in het redelijk gesprek tussen opvoeder en kind over gaat. In dat opvoedend gesprek over de zaken die in het leven op ons afkomen moeten we als opvoeders én kinderen op zoek naar de juiste opstelling tegenover die zaken.

Daarvoor is in de eerste plaats nodig: kennis van zaken. En omdat kennis van zaken altijd beperkt, onvolledig en voor aanvulling en verbetering vatbaar is, is het de taak van opvoeder én kind samen na te gaan in hoeverre de beschikbare kennis adequaat, betrouwbaar en toereikend is in de gegeven situatie. Toetssteen daarbij is niet anders dan de zaak die in het geding is.

De positie van de opvoeder wordt daarmee aan de ene kant kwetsbaarder - hij stelt immers zijn eigen kennis-van-zaken en zijn daarop gebaseerde manier van leven ter discussie - maar aan de andere kant ook veiliger. Niet langer hangt het van hem of haar af of het kind de weg in het leven zal weten vinden. In het hart van die opvoeding staat de zaak, waarmee opvoeder en kind zich samen en elk voor zich geconfronteerd weten. Opvoeding wordt een gezamenlijke zoektocht in het besef van het eigen tekort.

Geloofsopvoeding

Voor geloofsopvoeding ligt dat voor mijn gevoel niet anders. Geloofsopvoeding houdt toch in de eerste plaats in dat we kinderen kennis laten maken met de Zaak

waar het in het geloof om draait. Geloofsopvoeding is kinderen kennis laten maken met God. We vertellen hen verhalen uit de Bijbel, we nemen hen mee naar onze vieringen, we onderwijzen hen en discussiëren met hen op onze catechisaties, we Ieren hen bidden, dat alles om hen kennis te laten maken met hun Schepper en Heer. En niet opdat ze ons daarin zullen napraten. Integendeel. We hopen dat ze daarin zelf zullen ontdekken wie God voor hen is. Ook hierin moeten kinderen uiteindelijk zelf keuzes Ieren maken. Niet omdat vader of moeder het zegt of de dominee, maar omdat hun kennis van zaken nu ook kennis omvat van de Zaak van God – zodat ook in geloofszaken kinderen hun *eigen* oordeel kunnen vormen.

Kennis van het Koninkrijk

Een dergelijke geloofsopvoeding heeft dus wel degelijk een kritisch element. Het gaat om een geloofsopvoeding die meer is dan het onkritisch in stand houden van een traditie of zonder meer overnemen van een geheel van goede gewoonten en christelijke deugden. Het gaat om een geloofsopvoeding die, juist vanuit het zoeken naar de kennis van de levende God, in staat is tradities te doorbreken. Het is een geloofsopvoeding tegen de achtergrond van het *'ecclesia reformata semper reformanda'*, een vernieuwde kerk die steeds weer vernieuwing behoeft.

Het is zoals de psalmist van psalm 78 vertelt van de roemruchte daden van God in de geschiedenis van zijn volk aan de kinderen van de Israëlieten ...

*opdat die hun vertrouwen op God zouden stellen,
en Gods werken niet vergeten, maar zijn geboden bewaren;
en niet worden gelijk hun vaders, een weerbarstig en weerspannig
geslacht,
een geslacht, onstandvastig van hart, en welks geest niet trouw was jegens
God.*

Aldus beschouwd is geloofsopvoeding – met met alles wat er aan verhalen en vieringen, voorleven en goede gewoonten bij hoort – in de eerste plaats toch kennismaken met de levende God en zoeken naar wat Hij van ons vraagt. En met die opvatting bevinden we ons in goed gezelschap. Niet voor niets noemde Waterink zijn boek 'aan moeders hand tot Jezus' en niet 'aan moeders hand naar de kerk' en droeg Kohnstamms christelijke pedagogiek geen titel als 'Kerk en Christendom' maar noemde hij het 'Schepper en Schepping'. Dat betekent dat we de moed moeten hebben om onze eigen tradities te relativiseren – de vormen die *wij*

hebben gevonden voor de omgang met onze God – om ruimte te scheppen voor onze kinderen en de weg die Hij met hen wil gaan.

Tot slot

De Utrechtse hoogleraar in de fysische geografie Zonneveld schreef eens dat het vak aardrijkskunde – als kennis van het aardrijk – ooit bedoeld was als tegenhanger van een ander vak: de kennis van het rijk der hemelen. Die twee hoorden bij elkaar, gaven elkaar perspectief. Een vak als aardrijkskunde alleen is eigenlijk onvolledig, half en onaf – onvolledige kennis. En dat geldt nog steeds. Of, anders gezegd, als een brede, algemene inleiding in kennis voor de vorming van onze kinderen zo belangrijk is, waarom zou daarin kennis van hun Heer en Schepper dan ontbreken?

Een bewerkte versie van deze tekst is verschenen in het tijdschrift 'Traject, Periodiek orgaan van de Vereniging van Christen Pedagogogen en Beroepsopvoeders, jg. 7, nr. 1, Amsterdam 1998.